

BREXİT'İN BİRLEŞİK KRALLIK SİYASAL SİSTEMİ İLE ETKİLEŞİMİ

Özlem TERZİ*
Araştırma Makalesi

Öz

Bu makale Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'nden (AB) ayrılma sürecinde yaşananları Birleşik Krallık siyasal sisteminin özellikleri çerçevesinde analiz etmektedir. Bu çerçevede bu makalenin ele aldığı temel araştırma sorusu, Avrupa Birliği'nden çıkmanın ilk- ve şimdilik tek- örnek olayı olarak Brexit'i meydana getiren faktörlerin ne kadarının Birleşik Krallık'ın kendi tarihsel ve siyasal özelliklerinden kaynaklanan biricik öğeler, ne kadarının diğer ülkeler için de genellenebilir öğeler olduğudur. Bu makale öncelikle Birleşik Krallık'ın 2. Dünya Savaşından sonra vuku bulan siyasi tarihini, sonra da AB'den ayrılma referandumuna giden süreç ile ayrılmanın gerçekleşmesine kadarki süreci birbirleri ile etkileşim içerisinde analiz etmektedir. Bu çerçevede, Birleşik Krallık'ın imparatorluğun dağılmasından sonraki yeni bir kimlik oluşturma süreci içerisinde hem Avrupa hem de dünyanın geri kalanı ile sürdürdüğü ilişkiler ve Avrupa Toplulukları'na üye olduktan sonra bütünleşme sürecine yönelik gösterdiği tepkiler Birleşik Krallık'ın kendisine has faktörler olarak tespit edilmiştir. Makale, bu tarihsel faktörlerin bugün küresel olarak popülizmin güçlendiği siyasi ortamla birleşmesinin bir sonucu olarak Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'nden ayrılmasının -şimdilik- ağırlıklı olarak sadece bu ülkeye özgü bir tecrübe olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Brexit, İngiliz siyasal sistemi, Avrupa şüpheciliği, popülizm

The Interaction of Brexit with the British Political System

Abstract

This article analyses the process leading up to Brexit within the framework of the political system of the United Kingdom (UK). Within this framework, the main research question of the article is 'to what extent are the factors that led up to the

* Doç. Dr., Vrije Universiteit Amsterdam, o.terzi@vu.nl ORCID: 0000-0002-5400-5443
Makalenin Gönderilme Tarihi: 15/04/2020 Kabul Edilme Tarihi: 01/11/2020

first- and so far the only- case of exiting the European Union (EU) peculiar to the history and the political system of the UK and to what extent can they be generalized for other member states. This article analyses the political history of the UK after the Second World War, the process leading up to the exit referendum and the process until the actual exit from the EU within a process of interaction. Also within this framework, the article identifies the relationship of the UK with both Europe and the rest of the world in its process of re-defining its post-war identity as a declining empire, as well as the UK's reactions to the process of integration in Europe as (so far) unique factors that led the UK towards exiting the Union.

Keywords: *Brexit, British political system, Euroscepticism, populism*

Giriş

Bu makale Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'nden (AB) ayrılma sürecinde yaşananları Birleşik Krallık siyasal sisteminin özellikleri çerçevesinde analiz etmektedir. Bu çerçevede bu makalenin ele aldığı temel araştırma sorusu, Avrupa Birliği'nden çıkmanın ilk- ve şimdilik tek- örnek olayı olarak Brexit tecrübesini meydana getiren faktörlerin ne kadarının Birleşik Krallık'ın kendi tarihsel ve siyasal özelliklerinden kaynaklanan biricik öğeler, ne kadarının diğer ülkeler için de genellenebilir öğeler olduğudur. Birleşik Krallık siyasal sistemi ve tarihi çerçevesinde yaşanan AB'den ayrılma tecrübesinin, benzerlerini diğer Avrupa ülkelerinde gördüğümüz Avrupa şüpheciliğinin- ve genel olarak popülist siyasetin- bir sonucu olarak genellenmeye açık olup olmadığı bu araştırmanın sonuçları bağlamında tartışılacaktır.

Bu çalışma, öncelikle popülizm ve Avrupa Şüpheciliği başlığı altında, Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılma tartışmalarında tüm Avrupa ülkelerinde gözlemlenebilecek sebeplere odaklandıktan sonra, Brexit örneğini şimdilik biricik kılan, Birleşik Krallık'a özgü sebepleri ele alacaktır. Bu sebepler ise ayrıca, Birleşik Krallık'dan kaynaklanan ve AB ile bağlantısı olmayan sebepler ve Birleşik Krallık'dan kaynaklanan ama içeriği itibarıyla Avrupa Birliği ile bağlantılı sebepler olarak ikiye ayrılarak incelenecektir.

Tablo 1. Yazarın kendisi tarafından oluşturulmuştur.

Brexit'in sebepleri	Birleşik Krallık'dan kaynaklanan sebepler	Küresel siyasi eğilimler
AB ile bağlantısı olmayan sebepler	<ul style="list-style-type: none"> • İmparatorluk sonrası Birleşik Krallık'ın kimlik arayışı • ABD ile 'özel' ilişki • 'İngiliz' kimliğinin diğer Britanya ulusal kimliklerini bastırması 	Popülizmin küresel yükselişi
AB ile bağlantılı sebepler	<ul style="list-style-type: none"> • Hep daha yakın bir bütünleşme sürecinin sürdürülebilirliği'nin özellikle Margaret Thatcher'in başbakanlığından beri sorgulanmakta olması • Deli dana salgını • Britanya bütçe payı iadesi konusu ve bütçe tartışmaları • Avrupa Bütünleşmesinin bazı alanlarından muafiyet ve bu alanlarda yaşanan etki kaybı 	<ul style="list-style-type: none"> • Avrupa-şüpheciliğinin Avrupa Birliği içinde güç kazanması

Makale bu faktörleri hem tek tek ele alacak, hem de aralarındaki ilişkiler ağına odaklanacaktır. Böylelikle Brexit'i sadece ayrılma referandumu ile tek bir seferde alınan bir karar olarak değil, Birleşik Krallık'ın AB üyeliğinden bugüne, yukarıdan tespit edilen faktörler çerçevesinde evrilen bir süreç olarak analiz edecektir.

I. Genel sebep olarak Popülizm ve Avrupa Şüpheciliği

Popülizm ve Avrupa-şüpheciliği birbirlerinden oldukça farklı kavramlar olsalar da Avrupa'daki popülist hareket ve partilerin Avrupa-şüpheciliğini içlerinde barındırdığını gözlemlemek mümkündür. Ancak Birleşik Krallık gibi, Avrupa şüpheciliğinin daha Avrupa Topluluğu (AT) henüz kurulmadan önce bile var olduğu bir ülkede, bu iki kavramı birbirinden ayırmak önemlidir. Birleşik Krallık'da Avrupa-şüpheciliği popülizmden çok daha eskidir ve Birleşik Krallık siyasi hayatının temel iki bloğunu oluşturan Muhafazakar Parti ile İşçi partisi içinde dönem dönem ağırlığını hissettirmiştir. Ancak

Birleşik Krallık’da bugün hakim olan Avrupa-şüpheciliği söylem olarak incelendiğinde İngiliz Avrupa şüpheciliğinin tamamen popülist söyleme yenik düştüğünü görmek de mümkündür.

Aleks Szczerbiak ve Paul Taggart, Avrupa’da daha önce marjinal kabul edilen popülist partilerin bugün ya hükümet ortağı olarak ya da orta yol partileri tetikledikleri fikir ve korkularla rekabet etmek zorunda bırakarak Avrupa siyaset yelpazesinde daha geniş bir yer kapladığını ve böylelikle artık merkez siyasi söylemlerini domine ettiğini ortaya koymaktadır.¹ Daha önceki bir çalışmasında Taggart, popülist hareketlere göre ‘gerçek irfanın halk tarafından temsil edildiği’ ve siyasi kurumların da ‘halkın iradesi ile özdeşleştikleri oranda meşru’ olarak kabul edildiklerini ifade etmektedir.² Bu söyleme dayanarak popülist partiler, AB kurumlarını da halkı dikkate almamak ve elit tabakanın çıkarlarına hizmet etmekle suçlamaktadırlar.

Popülist hareketlerin ortak özelliklerini incelikleri ‘Avrupa ve Amerika’da Popülizm’ isimli çalışmalarında Mudde ve Rovira Kaltwasser tüm popülist hareketlerin bir sınıf ayrımı yapmadan ‘halk’ kavramını temel aldıklarını ve bu ‘halkı’, gücü elinde bulunduran ve yozlaşmış bir elit tabakaya karşıt olarak tanımladıklarını ortaya koymuşlardır.³ Cas Mudde başka bir çalışmasında popülizmin temel özelliklerinden biri olarak ‘halk’ olarak tanımlanan grubun ‘ahlaki üstünlük özelliğine’ vurgu yapmaktadır. Böylece bu tanımın dışındakiler de ‘ahlaken yoksun veya eksik’ olarak tanımlanmaktadırlar.⁴ Bu söyleme göre, çok kültürlülük taraftarı olan elitler tarafından yönetilen ‘vatan’ ihanete uğramaktadır ve durum böyle olmasa, mesela sağlık hizmetleri daha iyi verilebilecektir. Bu iddia, ayrılma yanlısı ‘leave’ kampanyasının AB bütçesinde haftalık olarak ödendiği iddia edilen 350 milyon euroluk paranın ulusal sağlık sistemi NHS’e aktarılabilceği söylemi ile tam bir örtüşme halindedir.⁵

Salmela ve von Scheve⁶ in gösterdiği üzere sağ popülist hareketler neoliberalizm ve küreselleşmenin toplumsal ve ekonomik olarak geride bıraktıkları memnuniyetsizliğin göçmen karşıtlığı ve AB kurumlarının da

¹ Paul Taggart and Aleks Szczerbiak , ‘Coming in from the Cold? Euroscepticism, Government Participation and Party Positions on Europe’, *Journal of Common Market Studies* 51, No. 1 (2013): 17-37

² Paul Taggart. *Populism*, (Buckingham and Philadelphia: Open University Press 2000)

³ Cas Mudde ve Cristobal Rovira Kaltwasser (2012) *Populism in Europe and the Americas*, (Cambridge; Cambridge University Press 2012)

⁴ Cas Mudde, *Populist Radical Right Parties in Europe*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2007):63

⁵ Catarina Kinnvall, ‘Ontological Insecurities and Postcolonial Imaginaries: The Emotional Appeal of Populism’, *Humanity and Society* 42, No. 2, (2018): 523-543.

⁶ Mikko Salmela and Christian von Scheve, ‘Emotional Dynamics of Right- and Left-wing Political Populism’, *Humanity and Society* 42, No 4 (2018): 434-454

içinde yer aldığı elit düşmanlığını körüklediğinin altını çizmektedirler. Salmela ve von Scheve ayrıca popülist söylemleri çekici hale getiren duygusal fırsat yapılarından ('*emotional opportunity structures*') bahsetmektedirler. Bu duygusal yapılar toplumsal statü kaybı veya yaşam standartlarında düşüş olacağı korkusu, güçsüzlük ve güvencesizlik gibi unsurlardan beslenerek popülizmi beslemektedirler.

Avrupa Şüpheciliği ise Avrupa'nın farklı ülkelerinde farklı sebeplerle taban kazanan bir olgudur ve temelde sert Avrupa- şüpheciliği (*hard euroscepticism*) ve yumuşak Avrupa-şüpheciliği (*soft Euroscepticism*) olarak iki farklı tonda sınıflandırılmaktadır.⁷ Sert Avrupa-şüpheciliği daha çok bulunduğu ülkenin Avrupa Birliğinden ayrılması gerektiğine ve ülkenin Avrupa Birliği dışındaki 'bağımsız' varlığının ulusun bekası için önemine vurgu yapan bir yaklaşımdır. Yumuşak Avrupa-şüpheciliği ise bulunduğu ülkenin Avrupa Birliği'nden çıkmasını savunmamakta, ancak Avrupa Birliği'nin kurum ve politikalarına ciddi eleştiriler getirerek sistemin ve politikalarının değişmesi gerektiğini vurgulamaktadır.⁸ Bazı çalışmalar ise Avrupa şüpheciliğinin hangi çeşidinin hakim olacağına ülkenin sosyoekonomik ve siyasal durumu ile bağlantılı olduğunu ortaya koymaktadır.⁹ Bu araştırmaya göre Birleşik Krallık'ın da aralarında bulunduğu Kuzey Avrupa ülkelerindeki Avrupa-şüphecileri Avrupa Birliği içinde bulunmanın kendilerine mali yük oluşturduğunu ileri sürmektedirler. Bu ülkelerdeki Avrupa-şüphecileri, üyelikten ayrılmaları durumunda Avrupa Birliği'nin diğer ülkelerinin oluşturduğu yüke katlanmak zorunda kalmadan daha güçlü ve refah içerisinde yaşayacaklarına inanmaktadırlar ki, bu perspektif Brexit kampanyasının da temel argümanlarının altında yatmaktadır. Oysa Avrupa Birliğinden ayrılmaları durumunda sosyo-ekonomik ve iç politik durumlarının daha iyi olacağına inanmayan üye ülkelerde gelişen Avrupa-şüpheciliği mevcut kurumların kendi ülkelerine yönelik tutum ve politikalarını eleştirmeye yönelmekte ancak üyelikten çıkmayı önermemektedir.¹⁰

Daha erken çalışmalar ise Avrupa şüpheciliğini 4 ayrı kategoride incelemektedirler: Buna göre, 'faydacı Avrupa şüpheciliği', AB üyeliğinden

⁷ Alekz Szczerbiak ve Paul Taggart, 'Introduction: Opposing Europe? The Politics of Euroscepticism in Europe' içinde eds. Alekz Szczerbiak and Paul Taggart, *Opposing Europe? The Comparative Party Politics of Euroscepticism* (Oxford: Oxford University Press, 2008) 1-11

⁸ Ibid.

⁹ Catherine E. De Vries, *Euroscepticism and the Future of European Integration* (Oxford: Oxford University Press, 2018): 33-55 ve 77-102

¹⁰ Ibid.

elde edilen faydalara şüphe ile yaklaşmaktadır; ‘siyasi Avrupa şüpheciliği’, AB bütünleşmesinin ulusal kimlik ve egemenliğe etkilerine dair endişeleri dile getirmektedir; ‘değerler bazlı Avrupa şüpheciliği’ AB’nin ulusal norm ve standartlara müdahalesinden hazzetmemektedir ve ‘kültürel Avrupa şüpheciliği’ Avrupa’ya toplu olarak karşı çıkmakta ve Avrupa ülkelerinin kurumsal ve toplumsal özelliklerine düşmanlık beslemektedir.¹¹

İlerleyen satırlarda ortaya konulacağı üzere Birleşik Krallık’da görülen Avrupa şüpheciliği, popülist partilerin gösterdiği Avrupa-şüpheciliğinden farklı olarak, ‘elit’ olarak tabir edilen çevrede vuku bulan ve siyasi partilerin hemen hemen tümünde var olan bir özelliktir. Hem İşçi Partisi hem de Muhafazakar Parti, hem seçim zamanlarında hem de iktidarda oldukları zamanlarda Avrupa’ya yönelik şüpheli tutumları beslemiş; her iki parti de kendisinin Avrupa’dan daha iyi kazanımlar elde edebileceğini savunmuştur. Birleşik Krallık’ın 1970’lerin başında üye oluşundan itibaren AT/AB’ye yaptığı mali katkılar, Birleşik Krallık ekonomisinin kıtasal değil küresel bir odağa sahip olduğu iddiası ve AB üyeliğinin Birleşik Krallık’ın küresel potansiyelini sınırlamakta olduğu argümanı her iki partinin de dile getirdiği temel şikayet konularıdır. Ayrıca, Birleşik Krallık AB üyeliğine hiçbir zaman ‘Avrupa halklarının hep daha yakın bir birliği’ olarak bakmamış, tam tersine AB ile ilişkilerinin temelinde bir kar- zarar muhasebesini oturtmuştur. Birleşik Krallık içinde, İskoç Ulusal Partisi (*Scottish National Party*-SNP) hariç, hiçbir zaman Avrupa’ya açıkça sempati ile bakan bir siyasi parti bulunmamaktadır.

Ayrılma yanlısı kampanyanın Birleşik Krallık’ın hiçbir olumsuz etkiye maruz kalmadan AB’den ayrılabilmesi yönündeki inancı da, yine, Birleşik Krallık’ın AB’ye yaklaşımındaki üstünlük ve ayrıcalık duygusunun bir yansımasıdır.¹² Göçmen karşıtlığı, İngiliz ayrıcalıklılığı (*British exceptionalism*) ve üstünlük söylemleri diğer popülist partilerin söylemlerine benzese de, aslında elit kabul edilecek çevrelerin de Avrupa şüpheciliğine sahip oldukları göz önüne alındığında Birleşik Krallık’ın Avrupa şüpheciliği, İngiliz siyasal hayatının ‘merkez’inde kendisine özgü ve uzun soluklu bir hakimiyete sahiptir. Avrupa Birliği’nin son on yıl içerisinde yaşadığı Avro-bölgesi krizi ve göçmen krizi ise ancak bu şüpheciliği pekiştirecek gelişmeler olmuştur.

¹¹ Celine Leconte, *Understanding Euroscepticism*, (Basingstoke ve New York: Palgrave Macmillan 2010), 43.

¹² Andrew Glencross, *Why the UK Voted for Brexit: David Cameron’s Great Miscalculation* (Basingstoke ve New York: Palgrave Macmillan: 2017): 7-20. Birleşik Krallık’ın ayrıcalıklı ve üstün konum algısı için bakınız özellikle sayfa 1-6

Popülist partilerde sıkça görüldüğü üzere uzman görüşüne düşmanlık veya seçilmemiş elitlerin yönetiminden kurtulmak, Brexit kampanyasının da tipik özellikleri arasında yer almıştır. Burada Birleşik Krallık'a özgü olan durum bu söylemin 1980'lerde Thatcher tarafından da dile getirilmiş olmasıdır. Birleşik Krallık Dışişleri Bakanlığı'nın AT yanlısı tutumu Thatcher tarafından bürokratların iç politikada kaybettikleri etkiyi AT üzerinden korumaya çalıştıkları iddiası ile dile getirilmiştir.¹³ Bugün popülist partilere atfedilen bu söylem, bundan 30 öncesinin Birleşik Krallığında, Muhafazakâr Parti liderliğinin hakim tutumudur. Bu açıdan Başbakan Boris Johnson hükümetinin bütün bürokratik yapıyı baştan şekillendirmek istemesi hem bir muhafazakâr parti geleneği, hem de bugünün popülist politikaları açısından bir tutarlılık arz etmektedir.

Birleşik Krallık'ta hakim olan Avrupa-şüpheciliği örneği yukarıdaki tanımlamalardan pek çok öğeler içermekle birlikte, bir Avrupa Birliği eleştirisinden çok, Birleşik Krallık'ın imparatorluk sonrası tarihsel kimlik dönüşümüne ve kıta Avrupası ile ilişkisinin doğasına vurgu yapan uzun soluklu bir tartışma olarak öne çıkmaktadır. O yüzden bu makaledeki Avrupa-şüpheciliği hem genel Avrupa şüpheciliğine atıfla, hem de Birleşik Krallık iç siyasetinin diğer önemli özellikleri ile ilişkilendirilerek incelenecektir.

II. Birleşik Krallık'dan kaynaklanan faktörler

Avrupa şüpheciliği ve popülizmin tüm AB ülkelerinde görülmesine ve pek çok Avrupa ülkesindeki aşırı sağ partilerin AB'den ayrılma isteğini dile getirmiş olmalarına rağmen şu ana kadar sadece Birleşik Krallık AB'den ayrılmıştır. Birleşik Krallık'ın bu talebi dile getirmekle kalmayıp ayrıca şu ana kadar bunu gerçekleştirmiş tek ülke olmasının sebeplerinden önemli bir bölümü Birleşik Krallık'ın kendi tarihinden kaynaklanmaktadır. Bu süreçte etkili olmuş olan faktörleri ayrıştırabilmek için bu süreç Birleşik Krallık'dan kaynaklanmakta birlikte AB ile alakası olan ve olmayan faktörler olarak ikiye ayrılacak incelenecektir.

Tablo 2. Yazarın kendisi tarafından oluşturulmuştur.

Brexit'in sebepleri	Birleşik Krallık'dan kaynaklanan sebepler
---------------------	---

¹³ Jim Buller ve Martin J. Smith, 'Civil Service Attitudes Towards the European Union', içinde *Britain For and Against Europe: British Politics and the Question of European Integration*, eds. David Baker ve David Seawright (Oxford: Clarendon Press, 1998), 165-184

AB ile bağlantılı olmayan sebepler	<ul style="list-style-type: none"> • İmparatorluk sonrası Birleşik Krallık'ın kimlik arayışı ve küresel bir güç olarak Britanya (<i>Global Britain</i>) algısı • ABD ile yakın 'özel' ilişki
AB ile bağlantılı sebepler	<ul style="list-style-type: none"> • Hep daha yakın bir bütünleşme sürecinin sürdürülebilirliğine yönelik kuşku • BK bütçe katkısı iadesi konusu ve AB içindeki bütçe tartışmaları • Euro bölgesi, Schengen ve Sosyal Şarttan muafiyet • Muaf olunan alanlarda etki kaybı • 1990'ların sonunda Birleşik Krallık'da görülen 'deli dana' hastalığına AB'nin verdiği tepki

A. Birleşik Krallık'dan kaynaklanan ve AB ile alakası olmayan faktörler

Bu kategoride yer alan faktörlerin tümü Birleşik Krallık'ın imparatorluğun kaybı sürecinde kendi kimliğini yeniden tanımlaması süreci ile alakalıdır. Bu yeniden tanımlama süreci hem bir travmanın ulusal kimliği belirlemesine, hem de imparatorluğun kaybına rağmen ABD ile sahip olunan özel ilişki ve Birleşik Krallık'ın hala bir küresel güç olmanın öğelerine sahip olduğu iddiasına dayanmaktadır. ABD ile özel ilişki ve 'Küresel Britanya (*Global Britain*)' sloganları ayrılma yanlısı kampanyanın önemli sloganlarını oluşturacaktır. Bu sloganların sahip olduğu etkiyi daha iyi analiz edebilmek için Birleşik Krallık tarihinin ilgili dönemlerine daha yakından bakmak gerekecektir.

1. İmparatorluk sonrası Birleşik Krallık'ın kimlik arayışı

2. Dünya savaşı sonrası dönem Birleşik Krallık için bir küçülme dönemidir. Bu süreç Birleşik Krallık'ın dünyadaki yerini yeniden tanımlamasında 'imparatorluk'tan devletler topluluğu '*Commonwealth*'e geçiş sürecidir. Ancak Birleşik Krallık askeri ve siyasi olarak sınırlarının küçülmesini kendi zihinsel algısında telafi edilmesi gereken bir uyumsuzluk olarak yaşamıştır. Birleşik Krallık 1. Dünya Savaşı'ndan itibaren sömürgeleri kaybetme sürecine girmiştir. Bağımsızlığını ilk kazanan ise Birleşik Krallık

tarafından işgal edilmiş olduğunu söyleyerek 1919'da bağımsızlık savaşı açan İrlanda olmuştur.¹⁴

2. Dünya Savaşı'nın sonrasında da Britanya imparatorluğunun küçülme süreci sorunsuz yürüyen bir süreç olmamıştır. Birleşik Krallık hükümetleri bu süreci durdurmak veya yavaşlatmak için büyük çaba harcamışlardır. Bu çabaların başarısızlıkla sonuçlanması ise hükümetlerin Birleşik Krallık'ın artık zayıflamakta olan bir güç olduğu gerçeği ile yüzleşmesini gerektirmiştir. Bu sürece katkıda bulunan önemli olaylardan birisi de Süveyş Krizi'dir. Süveyş krizi Birleşik Krallık dış politikasında yenilmişlik hissini pekiştiren bir gelişme olmuştur. Mısır'ın Süveyş Kanalı'nı millileştirmesine tepki olarak Fransa ile birlikte Mısır'a askeri müdahale düzenleyen Birleşik Krallık ABD tarafından uygulanan baskının sonucunda geri çekilmek zorunda kalınca Fransa ve Birleşik Krallık bu durumdan iki farklı ders çıkartmıştır. Fransa Avrupa entegrasyonu içerisinde Almanya ile oynayacağı liderlik rolünün kendisini küresel boyutta da güçlendireceği hesabını yaparken; Birleşik Krallık ancak ABD ile daha fazla yakınlaşma sonucunda küresel güç rolünü sürdürebileceği dersini çıkartmış ve AET'nin kuruluşuna giden sürece katılmayı reddetmiştir.¹⁵

Birleşik Krallık, kıta Avrupa'sının merkezi durumunda olan ülkeleri arasında gerçekleşen ekonomik bütünleşme sürecinin dışında kalmıştır. Ancak kendisini bu süreç üzerinde herhangi bir etkiye sahip olamayan bir durumda bulduğunda, gelişmeleri içeriden etkileyebilmek amacıyla AET'ye üyelik başvurusu yapmıştır. Ayrıca Soğuk Savaş ortamında ancak siyasal bir idealle bir araya gelen Avrupa ülkelerinin Sovyetler Birliği'ne karşı etkili bir siyasi oluşum olacağına inanan ABD de bu oluşuma destek verirken müttefiki Birleşik Krallık'ı da bu yapı içerisinde görmek istediğini dile getirmiştir.¹⁶ Birleşik Krallık'ın ABD tarafından desteklenen başvurusu ise zamanın

¹⁴ Brexit müzakerelerinde İrlanda ile ortaya çıkacak sert/katı sınır sorunu hem ayrılma müzakerelerinin, hem de geleceğe yönelik ilişkinin içeriği konusunda belirleyici öneme sahip olacaktır. İrlanda'nın bağımsızlığına giden süreçte yaşananların hatırası Brexit müzakere sürecinde İrlanda sınırı konusunun duygusal arka planını oluşturacaktır. Tüm Brexit sürecinin duygusal arka planı için bkz. Ian Manners, 'Political Psychology of European Integration: The (Re)production of Identity and Difference in The Brexit Debate', *Political Psychology* 39, No.6 (2018): 1213-1232

¹⁵ Tim Oliver and David Allen, "Foreign policy", içinde *Europeanization of British Politics*, eds Ian Bache and Andrew Jordan (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2006), 187-200, s.189

¹⁶ ABD yönetiminin AET'yi desteklediği dönemde Birleşik Krallık'ı de AET üyesi olarak görmek istemesi ile ABD'de Trump yönetiminin Brexit'i desteklemesi bir tesadüf değildir. Tarihsel olarak ABD başkanları ile Birleşik Krallık başbakanları arasında dünya meselelerine yönelik ortak bir tutum belirleme tercihi söz konusudur. Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Özlem Terzi, ' Birleşik Krallık'ın Dış Politikası' içinde *Karşılaştırmalı Dış Politika Analizi*, derleyen Faruk Sönmezoğlu (İstanbul: Der Yayınları, 2014): 213-228

Fransız cumhurbaşkanı Charles de Gaulle tarafından kuşku ile karşılanmış, de Gaulle 1963 Elysée Antlaşması ile taçlanan Fransız-Alman yakınlaşmasına bir tehdit olarak gördüğü Birleşik Krallık'ın AET üyeliğini 1963 ve 1967'de iki kez veto etmiştir. Ancak de Gaulle'ün görevden ayrılması ve yerine gelen Georges Pompidou'nun Birleşik Krallık'ın üyeliğine yönelik Fransız vetosunu kaldırmasından sonra Birleşik Krallık AET'ye üye olmuştur.¹⁷

Birleşik Krallık, Thatcher dönemine kadar Birleşik Krallık'ın ulusal kimliğini sarsan bir küçülme dönemini yaşamıştır. Thatcher liderliğindeki Muhafazakar parti iktidarının Birleşik Krallık dış politikasına yönelik temel hedeflerinden birisi de ' Büyük Britanya'ya büyüklüğünü geri vermek' olmuştur. Margaret Thatcher, İngiliz imparatorluğunun topraklarını kaybetmesi süreci içerisinde Birleşik Krallık'ın dünya devleti olma savından geri adım atmasını ve orta büyüklükte bir devlet gibi davranmaya başlamış olmasını eleştirmiştir. Bu durumun böyle olmadığını kanıtlama fırsatını da kendisine Arjantin'le yaptığı Falkland savaşı vermiştir. Arjantin'in kendi kıyısına yakın olan, üzerinde İngilizlerin yaşadığı Falkland adalarını işgal etmesine Thatcher hükümeti askeri müdahale ile karşılık vermiştir. Thatcher Birleşik Krallık'ın hala tek başına ülkesinden çok uzakta bir deniz savaşına girişebileceğini ve bu savaşı kazanabileceğini kanıtlayarak Britanya'nın büyüklüğünü göstermiş olduğunu ifade etmiştir. Soğuk Savaşın sonuna yaklaşılana süreçte de Margaret Thatcher George H.W. Bush ve Gorbaçov ile yapılan zirve toplantılarına düzenli olarak katılmış ve soğuk savaşın sona erdiği ortamda 2. Dünya savaşının sonunda Churchill, Roosevelt ve Stalin'in savaş sonrası dünyanın şekillenmesinde gösterdikleri üçlü liderliği simgeleyen bir biçimde yer almıştır. Margaret Thatcher döneminin bu 'büyük ve güçlü Britanya' söylemi bugünün Birleşik Krallık'ında, özellikle de Muhafazakar Parti saflarında, Britanya'nın küresel ihtişamını aramanın bir devamı olarak görülebilir. Bu öge Brexit tecrübesinin Birleşik Krallık'ya özgü koşullarının ne kadar belirleyici olduğunu gösteren en önemli noktalardan birisidir.

Tony Blair döneminde ise Birleşik Krallık'ın modern ve yenilikçi entelektüel duruşuna vurgu yapan '*Cool Britannia*' söylemi öne çıkmıştır. Blair hükümetinin ilk dışişleri bakanı olan ve 'ahlaki dış politika' hedefini ilan eden Dışişleri Bakanı Robin Cook bu değişimi şu sözlerle ifade etmiştir: 'İnsanların ülkemizle gurur duymasını istiyoruz. Ama diğer ülkeler bizim gücümüzden korktukları için değil.'¹⁸ Bu bize Birleşik Krallık'ın en AB

¹⁷ Bu dönemle ilgili olarak çeşitli 20. yüzyıl siyasi tarihi kitaplarına bakılabilir. Örnek olarak bkz. J.P.D. Dunbabin *The Cold War: The Great Powers and Their Allies* (Oxon and New York: Routledge 2015)

¹⁸ Nicholas Wheeler and Tim Dunne, "Good International Citizenship: A Third Way for British Foreign policy", *International Affairs* 74, No, 4 (1998), 847-870

yanlısı başbakanı döneminde dahi İngiliz siyasetinde Birleşik Krallık'ın dünyadaki rolü, gücü ve kimliği ile ilgili bir tartışmanın var olduğunu göstermektedir.¹⁹

2. ABD ile özel ilişki

Diğer taraftan 2. Dünya Savaşı'nın ardından Birleşik Krallık'ın dış politikasında gözlemlenen önemli bir başka özellik, Birleşik Krallık ile ABD arasında ilk olarak Churchill tarafından dile getirilen 'özel ilişki' durumudur. Bununla bağlantılı bir diğeri ise Birleşik Krallık'ın kıta Avrupası ile ilişkilerindeki değişimdir.

Birleşik Krallık'ın Avrupalı kimliğinin tartışıldığı pek çok çalışmada, 'Avrupa', Birleşik Krallık için bir ekonomik kazanç kaynağı, yakın ve geniş bir pazar gibi pragmatik ve rasyonel çıkar hesaplamaları çerçevesinde ele alınan bir seçenektir. Oysa ABD ile özel ilişki Birleşik Krallık dış politikasında temel alınan kimlik tanımlamasının odak noktasıdır.²⁰

Bu özel ilişkinin gerçekten var olup olmadığı dönem dönem ciddi olarak sorgulansa da²¹ Britanyalı karar vericiler arasında böyle bir ilişkinin var olduğu ve korunması gerektiğine dair yaygın bir inanış vardır. Britanyalı devlet adamları dünya meselelerinde Birleşik Krallık'ın ABD yönetimine akıl hocalığı yapmakta olduğuna inanmaktadırlar. Özellikle Avrupa politikası ve kıta içi güç rekabetinde olduğu kadar Rusya'dan Ortadoğu'ya kadar Avrupa'yı çevreleyen coğrafyada Birleşik Krallık'ın tehdit tanımlamaları ve bu tehditlerle başa çıkma yolları konusunda ABD'den daha sağlıklı düşünmekte olduğu ve ABD'ye de yol göstermesi gerektiğine inanılmaktadır.²² Örneğin, Tony Blair Irak'ın işgali konusunda kamuoyunun tepkisine rağmen ABD ile işbirliği yapmasını, bu işbirliğini George W. Bush'u yönlendirmede faydalı olacağına inandığını söyleyerek savunmuştur.²³

Öte yandan ABD politikalarını etkileme imkanına sahip olmanın Birleşik Krallık için bir maliyeti vardır. Britanyalı devlet adamları ABD başkanları nezdindeki bu önemlerini Amerikan politikalarına ve yönetimlerine kimi

¹⁹ Oliver Maddow, 'Margaret Thatcher, Tony Blair and the Eurosceptic Tradition in Britain', *British Journal of Politics and International Relations* 15, No 2 (2013): 210-227, s.219

²⁰ Maddow, 'Margaret Thatcher...'

²¹ Robert Self, *British Foreign and Defence Policy since 1945* (New York and Hampshire: Palgrave Macmillan, 2010), 96-97 ve özellikle 100 ve 107. Bu ilişkinin tarihçesi için bkz. Dunbabin, *The Cold War*., 480-489

²² Self, *British Foreign...*,

²³ Self, *British Foreign...*,74-111

zaman karşılıksız olarak verdikleri desteğe borçludurlar ve bunun farkındadırlar. ABD başkanlarını kapalı kapılar arkasında eleştirebilme veya izleyecekleri politikalara etki edebilmek amacıyla tüm Britanyalı politikacılar zaman zaman kendi prestijlerinden fedakarlık etmiş, ancak bu fedakarlığı uzun vadeli etki imkanlarını sürdürürebilmek amacıyla kabullenmişlerdir.²⁴

Birleşik Krallık'ın kendi kimliğini AB ile ABD arasında bir seçim yapmak zorunda kalmadan ifade edebildiği nadir dönemlerden birisi Tony Blair'in başbakanlığında yaşanmıştır. İşçi Partisi'nin üçüncü yol söylemiyle kazandığı 1997 seçimlerinde Blair, Birleşik Krallık'ı da artık ABD ile Avrupa arasında seçim yapmak zorunda olmayan, tam tersine ABD ile Avrupa arasında köprü işlevi görebilecek bir ülke olarak tarif etmiştir.²⁵ Tony Blair liderliğinde iktidara gelen İşçi Partisi, uzun süren bir Muhafazakar Parti hükümeti ertesinde, oldukça aktif ve katılımcı bir AB politikası izlemiştir. Tony Blair, öncelikle Avrupa güvenlik sisteminin yeniden yapılanmasına yönelik tartışmalar çerçevesinde 1998'de Fransa ile yaptığı St. Malo toplantısında AB içerisinde bir askeri oluşumun meydana gelmesine yeşil ışık yakmış, hatta Fransa ve Birleşik Krallık'ın bundan sonra bu projenin liderliğini üstleneceklerini dile getirmiştir.²⁶ Bu işbirliği ile AB uluslararası sahnede kendisine düşen rolü artık yerine getirebilecektir.²⁷ Savunma alanında kalkıştığı bu atak ile Blair hükümeti Birleşik Krallık'ı *Euro* içerisinde yer almamasından kaynaklanabilecek olası bir yalnızlaşma durumundan kurtarmak istemiştir. Ayrıca NATO'nun Balkanlarda ABD liderliği olmadan harekete geçememesi de Blair hükümetini AB içerisinde askeri boyutu olan politikaları desteklemeye yöneltmiştir.²⁸ Blair hükümeti aynı zamanda AB genişleme sürecinin de gerçek bir destekleyicisi olmuştur. Böylelikle de daha çok üye ülkeye sahip bir Birliğin federal eğilimler göstermesini ve Brüksel'e yetki devrini sınırlandıracağını düşünmüştür.²⁹ Maddow'un yorumuna göre, hem Brüksel'in yetkilerinin sınırlanması konusundaki arayışları, hem de Birleşik Krallık'ın küresel bir güç olduğunu gösterme konusundaki çabaları ile aslında Tony Blair de Margaret Thatcher'dan daha farklı önceliklere sahip değildir.³⁰ Sadece bu amaçları AB içinde de çeşitli alanlarda liderlik rolünü üstlenerek

²⁴ Ibid.

²⁵ Ian Bache and Andrew Jordan, 'Britain in Europe and Europe in Britain', içinde *The Europeanization of British Politics*, eds. Ian Bache and Andrew Jordan (Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan 2006): 3-33, 8

²⁶ *Franco-British Summit Joint Declaration on European Defence*, St Malo, Aralık 4, 1998. Erişim tarihi: Haziran 3, 2014. <http://www.atlanticcommunity.org/Saint-Malo%20Declaration%20Text.html>

²⁷ Self, *British Foreign...*, 140

²⁸ Self, *British Foreign...*, 141

²⁹ Maddow, 'Margaret Thatcher...'

³⁰ Maddow, 'Margaret Thatcher...', 219

elde etmeye çalışmaktadır. Hem Theresa May³¹, hem de Boris Johnson'ın³² başbakan olarak ABD'deki Trump yönetimi ile AB'den daha ayrıcalıklı bir ilişki geliştirebileceklerine inanmaları da yine bu çok eski düşünce geleneğinin günümüze bir yansımasıdır.

Birleşik Krallık, Fransa ile birlikte, BM Güvenlik Konseyi'nin daimi üyesidir. Bu ayrıcalıklı durum Birleşik Krallık ve Fransa'ya uluslararası güvenlikle ilgili meselelerde diğer Avrupa ülkelerinden daha fazla görünür olma imkanı sunmaktadır. Bu sayede Fransa ve Birleşik Krallık küresel bir siyaset izleme konusunda diğer AB ülkelerinin ve hatta toplu olarak AB'nin sahip olduğundan daha fazla imkana sahiptir.³³ AB üyeliğinden ayrılan bir Birleşik Krallık dış politikasında da daha bağımsız tercihlere yönelecek gibi gözükse de orta ve uzun vadede AB ile yakın hareket etme tercihinde bulunacağı öngörülebilir. Geleceğe yönelik ilişki anlaşmasında bu konu önemli müzakere konularından birisini teşkil edecektir.³⁴

B. Birleşik Krallık'dan kaynaklanan ve AB ile bağlantılı sebepler

2. Dünya Savaşı sonrası Birleşik Krallık tarihi özellikle Margaret Thatcher döneminden itibaren AB üyeliğinden kaynaklanan bazı ikilemlerin hikyesidir. AB'nin kurucu antlaşmalarında yer alan 'hep daha yakın bir birlik' oluşturma sürecinin içinde yer almanın özellikle Birleşik Krallık için sürdürülebilirliğine yönelik kuşular; AB içindeki bütçe tartışmaları ve Birleşik Krallık'ın 'bütçe katkısı iadesi' konusu; Euro bölgesi, Schengen ve Sosyal Şart gibi Avrupa bütünleşmesinin önemli unsurlarından muafiyet elde etmenin bir sonucu olarak bu alanlarda etki kaybı ve son olarak, 1990'ların sonunda Birleşik Krallık'da görülen 'deli dana' hastalığına AB'nin verdiği tepki, Birleşik Krallık'ın bu üyelikten ne kadar fayda sağladığına yönelik kuşularını pekiştirmiştir.

³¹ Politico, 'Trump Trip II: No Happy Ending For May' Temmuz 13, 2018 Erişim tarihi Nisan 14, 2020 <https://www.politico.eu/article/donald-trump-uk-visit-trip-no-happy-ending-for-theresa-may-brexit/>

³² Politico, 'Boris and Donald A Very Special Relationship', Aralık 12, 2019 Erişim tarihi Nisan 14, 2020. <https://www.politico.eu/article/donald-trump-uk-visit-trip-no-happy-ending-for-theresa-may-brexit/>

³³ Anthony Forster, "Britain", içinde , *The Foreign Policies of European Union Member States*, eds. Ian Manners and Richard G. Whitman (Manchester: Manchester University Press, 2000): 44-63, s.55

³⁴ İlgili konudaki müzakere pozisyonları için bkz. European Commission, *Recommendation for a Council decision authorising the opening of negotiations for a new partnership with the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland*, COM (2020) 35 Final 03.02.2020; HM Government, *The Future relationship with the EU: The UK's approach to negotiations*, February 2020

1. Hep daha yakın bir bütünleşme sürecinin sürdürülebilirliğine yönelik kuşkular

Muhafazakâr Parti döneminden sonra hükümete gelen İşçi Partisi, Muhafazakar Partinin Avrupa Toplulukları ile yapmış olduğu katılım anlaşmasının İngiltere'nin çıkarlarına aykırı unsurlar barındırdığını ileri sürmüş ve 1975 yılında Birleşik Krallık'ın Avrupa Toplulukları'na katılım antlaşmasını tekrar müzakereye açmıştır. Bu müzakerelerin sonucunda Birleşik Krallık'ın katılım anlaşmasında bazı değişiklikler yapılmış ve antlaşmanın yeni hali de üyeliğin devam edip etmemesinin karara bağlanacağı bir referanduma sunulmuştur. Ancak, İşçi Partisi hükümetinin artık AT üyeliğini desteklediğini açıklaması, daha önce AT'ye şüphe ile yaklaşan kamuoyunun olumluya dönmesini sağlamıştır.³⁵ Bu olaydan yola çıkarak, daha sonra iktidara gelen her yeni hükümet AT içindeki durumlarından memnun olmadıklarını söyleyerek sürekli bu yeniden müzakere kartını oynamaya başlamışlardır.

2. Dünya Savaşı sonrasında İşçi Partisi, Muhafazakar Partiye oranla çok daha fazla Avrupa bütünleşmesine karşı iken 1975 referandumunda her iki siyasi parti de AT üyesi olmaktan yana tutum benimsemişlerdir. Buna rağmen Birleşik Krallık siyasal hayatında AT'yi eleştiren tutum takınmak veya karşı olmak siyasal hayatın içinde kıta Avrupası ülkesi üyelerde görülmemiş ölçüde yaygın bir siyasi duruş olagelmıştır ve siyasal hayatın doğal bir yansıması olarak kamuoyu da AT üyeliğine tepkili veya temkinli bir şekilde biçimlenmiştir.³⁶

1970'lerin ortasında Birleşik Krallık'ın girdiği mali bunalımdan sonra IMF ile yapılan düzenlemeler sonrasında günlük hayatta ortaya çıkan sıkıntılar, İşçi Partisinin 'dış güçler' olarak gördüğü AT'den çıkmayı resmi parti politikası olarak benimsemesi ile sonuçlanmıştır. İşçi Partisinde alınan bu karar, parti içindeki muhalefetin ayrılıp sosyal demokrat partiyi kurması ile sonuçlanmıştır. Bu durum İşçi Partisi'nin oylarını bölerek 1979'da Margaret Thatcher'ı iktidara getiren seçimlerle sonuçlanmıştır.³⁷ Ancak daha sonrasında bu tutumlar değişecek, İşçi Partisi sosyal hakları savunmanın AT üyeliği sayesinde kolaylaştığını fark edecektir. Muhafazakâr parti ise, AT üyesi olmanın Birleşik Krallık ekonomisine yük oluşturduğunu iddia etmeye başlayacaktır. Ayrılma sonrası Johnson hükümetinin egemenliğin geri

³⁵ Robert Self, *British Foreign and Defence Policy since 1945* (New York and Hampshire: Palgrave Macmillan, 2010):127

³⁶ Denis Macshane, *Brexit: How Britain Left Europe*, (London and New York: I.B. Taurus, 2016): 37-38

³⁷ Macshane, *Brexit: How Britain...:53-54*

kazanılmasının bir yansıması olarak sosyal hakların korunması konusunda ikircikli davranması³⁸ da bu tarihsel mirasın devam ettiğini göstermektedir. AT üyeliğinin getirdiği ekonomik yükler söylemi muhafazakâr başbakan Margaret Thatcher döneminde zirve yapacaktır.³⁹

1970'lerden beri Birleşik Krallık siyaset sahnesinde bireysel özgürlükler ve parlamentonun egemenliği ülke dışından, yani Brüksel'den, gelen yasal düzenlemeler ve normlar tarafından ihlal ediliyor şeklinde sunulmaktadır.⁴⁰ Margaret Thatcher'ın Bruges konuşmasında Birleşik Krallık askerlerinin Avrupa'nın özgürlüğü için öldükleri, Britanyalılar onlar için çarpışmış olmasa Avrupa'da birliğin çok daha erken zamanlarda, ancak özgür olmayan koşullarda, gerçekleştirilmiş olacağını söylemesi de AT ve kurumları merkezinde gelişen bütünleşme sürecinin ne kadar derin bir tarihsel anlamda düşmanlaştırıldığını çarpıcı bir biçimde göstermektedir.⁴¹

Margaret Thatcher zamanından beri Muhafazakar Parti içerisinde Avrupa şüpheciliğinin önem kazandığı ve neredeyse resmi parti duruşu haline geldiği ama, öte yandan, parti içerisinde Avrupa konusunda derin bir görüş ayrılığı ve bölünme olduğu da bilinmektedir. Parti içinde Avrupa şüpheciliğinin kalıcı biçimde yer etmesinden ise Thatcher'ın sorumlu olduğu görüşü özellikle bugünden bakıldığında sıklıkla dile getirilmektedir.⁴² Margaret Thatcher, Avrupa-şüpheciliği tutumun Birleşik Krallık siyaset hayatında öne çıkmasına ve sonraki kuşak siyasetçiler tarafından da benimsenen bir miras olarak algılanmasına sebep olmuştur.

AT içi gelişmeler açısından Thatcher dönemine denk gelen en önemli gelişme Tek Pazarın tamamlanmasına yönelik çalışmalardır. Thatcher, Ortak

³⁸ Owen Johns, 'Boris Johnson's Brexit dream is to shred workers rights and social protections', *The Guardian*, 18 October 2019 <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/oct/18/boris-johnson-brexit-dream-shred-workers-rights>

³⁹ Thatcher ve Major döneminde Muhafazakar Parti'nin AB'ye yaklaşımı konusunda bkz. Christopher Hill "United Kingdom: Sharpening Contradictions", içinde *The Actors in Europe's Foreign Policy*, ed. Christopher Hill (London and New York: Routledge, 1996): 68-89

⁴⁰ Birleşik Krallık'ın tarihsel gelişiminde egemenlik anlayışı ve neden Westminster dışında yapılan yasal düzenlemelerin meşruiyetinin sorgulanmakta olduğu konusunda sosyal psikolojiye dayalı daha detaylı bilgi için bkz. Denis Macshane, *Brexit: How Britain ...*:151-165

⁴¹ Margaret Thatcher, 'Speech to the College of Europe (The Bruges Speech)', 20th September, Margaret Thatcher Foundation, (1988) <https://www.margaretthatcher.org/document/107332>, Dadow, 'Margaret Thatcher...': 215; bu konunun Birleşik Krallık'nın siyaset psikolojisindeki yeri için bkz. Fintan O'Toole, *Heroic Failure: Brexit and The Politics of Pain*, (London: Head of Zeus (2018)

⁴² Cary Fontana ve Craig Parsons, "'One woman's Prejudice"; Did Margaret Thatcher Cause Britain's Anti-Europeanism?, *JCMS* 53, No. 1 (2015): 89-105

Pazarı desteklerken Komisyon Başkanı Jacques Delors'un öne çıkardığı siyasi tercihlere itiraz etmektedir. Örneğin, Delors'un Tek Pazara yönelik ekonomik düzenlemeler içerisine sosyal politikaları da dahil etmesi ve AT ülkelerinin ekonomi alanındaki yasal düzenlemelerin %80'inin bundan sonra Brüksel'de yapılacağını ifade etmesi, Thatcher'ın tepkisini çekmiştir. Thatcher, öncülüğünü yaptığı neo-liberal ekonomi düzenlemelerinde devletin rolünü törpüleme çalışmalarını 'bu değişiklikleri aynı siyasi mekanizmalar bir süper devlet kisvesiyle Brüksel'de ortaya çıksınlar diye yapmıyoruz' derken, tam olarak da Delors'un hayalindeki Avrupa'ya karşı çıkmıştır.⁴³

Thatcher, hayalindeki Avrupa'yı, 'Bruges konuşması' olarak adlandırılan, Avrupa Koleji'nin 1988 akademik yıl açılış konuşmasında dile getirilmiştir. Bu Avrupa, pratik işbirliğini kolaylaştıracak pragmatik bir topluluk talebidir. Bu konuşmasında Thatcher'ın Birleşik Krallık'ı Avrupa içinde tanımlamaya yaptığı vurgu kendisinin bugünkü Muhafazakâr Parti duruşundan farklılığını çarpıcı kılmaktadır. Bu konuşmasında Thatcher, Birleşik Krallık'ın Avrupa Topluluğu'nun dışında, izole ve keyifli bir varoluşun hayalini kurmadığını, Birleşik Krallık'nin kaderinin Avrupa'da ve Avrupa Topluluğu'nun içinde olduğunu vurgulamıştır. Margaret Thatcher, AT ülkelerinin daha sıkı bir işbirliği için birlikte çalışabilmeleri için mutlaka Brüksel'de merkezleşmiş ve atanmış bir bürokrasiye ihtiyaçları olmadığını vurgulamıştır.⁴⁴ Zamanın Komisyon Başkanı Jacques Delors'un federalist eğilimlerini frenlemek ihtiyacını dile getiren bu tutum, Avrupa-karşıtı olunmadan da federalizm-karşıtı olunabileceğini göstermeyi hedefleyen bir Avrupa-şüpheciliğidir. Tek Pazar Avrupa'sının sunduğu liberal perspektifler, Thatcher'ın veya Muhafazakar Parti hükümetinin karşı olduğu bir proje değildir. Tam tersine aslında Thatcher, Delors'un Komisyon Başkanı seçilmesine destek vermiş, Tek Pazar projesini desteklemiş ve 1984 Fontainebleu Zirvesinde ortak bir dış ve güvenlik politikası oluşturulması çağrısı yapmıştır.⁴⁵ Ancak Thatcher, toplu sözleşmelerin AT çapında yapılmasını hedefleyen fikirleri federalist -ve hatta sonraları sosyalist- bir Avrupa söylemi olarak gördüğünü dile getirerek reddedecektir.⁴⁶ Bugün'ün Brexit ortamı tartışmalarına bakıldığında ise, Muhafazakar Partinin Avrupa'yı her koşulda kötüleyen ifadeleri karşısında yeni Komisyon başkanı Ursula von der Leyen'in "Jeostratejik Komisyon", "Avrupa Yeşil Mutabakatı" (*European Green Deal*) ve Avrupa'nın Geleceği Konferansı gibi bugünün hakim Avrupa

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Thatcher, 'Speech to ...

⁴⁵ Jacques Delors ve Margaret Thatcher'ın Avrupa vizyonlarının karşılıklı etkileşimi hakkında daha fazla bilgi için bkz. MacShane, *Brexit: How Britain ...*: 63-78

⁴⁶ Margaret Thatcher Foundation, *MT's Private Files for 1988-(5) the Bruges Speech I*, (tarih verilmemiş) <https://www.margaretthatcher.org/archive/1988CAC5>

Şüphesiz koşullarında 'birleşik' bir Avrupa idealine sıklet atlatılan tercihleri, Muhafazakar Parti liderliğindeki Birleşik Krallık ile daha sıkı bir Avrupa Bütünleşmesi arasında on yıllardır süren bir etki- tepki ilişkisi olarak görülebilir.

Görüldüğü üzere, Avrupa Birliği ile yaşamakta olduğu ilişki tüm Birleşik Krallık hükümetleri için ikircikli bir ilişkidir. Tüm bu hükümetler AB içerisinde Birleşik Krallık'ın çok ayrıksı bir yeri olduğuna inanmaktadırlar. AB bütünleşme sürecinin sürdürülebilirliğini sorgulamak Thatcher döneminden beri en azından Muhafazakâr hükümetler için bir gelenek haline almıştır. Bu nedenle Cameron'ın 2016 yılında AB ile yaptığı müzakerelerde özellikle AB antlaşmalarının 'hep daha yakın bir birlik' kurmayı öngören maddesinden muafiyet talep etmesi bir sürpriz değil, tam tersine Thatcher geleneğinin devamıdır.⁴⁷

2. Birleşik Krallık için bütçe katisından geri ödeme düzenlemesi (*British rebate*)

Thatcher, Birleşik Krallık'ın kalkınmış bir sanayi ülkesi olmasından hareketle AT bütçesinin tarım veya kalkınma fonlarından faydalanmadığını, oysa diğer ülkelerin AT bütçesinde ödedikleri paranın önemli bir bölümünü ya tarım fonundan ya da bölgesel kalkınmaya yardımcı olan uyum fonlarından geri aldıklarını dile getirmiştir. Bu durumda Birleşik Krallık AT bütçesine para ödemekte ancak bu katkının karşılığını bütçe harcama kalemlerinin herhangi birisinden geri alamamaktadır. Thatcher'ın 'paramı geri istiyorum' ifadesi ile başlayan kriz, 1979-84 arasında devam etmiş, AT bütçesine 'Birleşik Krallık bütçeden para iadesi' (*British rebate*) olarak adlandırılan bir kalemin dahil edilmesi ile ancak çözülebilmıştır.⁴⁸ Bu kriz ve bulunan pragmatik çözüm, Birleşik Krallık'ın AB ile yaşadığı sorunlardan bazılarının ilkesel bir karşıtığa değil, kar-zarar hesabına dayanan ve dolayısıyla çözümü daha kolay elde edilebilecek olan meseleler olduğunu göstermektedir.

3. Avrupa Bütünleşmesinden bazı alanlarda muafiyet ve bu alanlarda etki kaybı

Birleşik Krallık, AT'in AB'ye dönüştüğü Maastricht Antlaşmasına giden müzakere sürecinde de yeni ortaya konan çeşitli bütünleşme adımlarına

⁴⁷ EU Observer, "Cameron's EU plan to scrap 'ever closer union' and limit migration" 17.03.2014 Erişim tarihi: Haziran 5, 2014. <http://euobserver.com/news/123487>,

⁴⁸ Self, *British Foreign*...:129

katılmak istememiştir. Bunlardan ilki ve en önemlisi, AB ülkelerinin ulusal paralarından vazgeçerek *Euro*'yu benimseyecekleri parasal bütünleşme sürecidir. Birleşik Krallık ise İngiliz Poundu'nu korumayı tercih etmiştir. Tony Blair dönemindeki önemli bir yaklaşım değişikliği, Birleşik Krallık'ın *Euro*'ya geçmesi konusunda muhtemel kazançları ve kayıpları üzerinde fikir jimnastiği yapılmasının hükümet tarafından desteklenmesidir. Bu sürecin sonucunda Birleşik Krallık'da hem hükümet, hem kamuoyu, hem de iş dünyası İngiliz Poundu'nun muhafaza edilmesinden yana bir tercih ortaya koymuştur.⁴⁹ Ayrıca Birleşik Krallık'ın Sosyal Şart'tan ve Schengen düzenlemelerinden de muaf tutulmuştur.⁵⁰ Ancak Maastricht Antlaşmasında istediği muafiyetlere sahip olmak Birleşik Krallık'ı önemli bir pazarlık kozundan da mahrum bırakmıştır. Daha önce gelişmeleri içeriden etkileyebilmek için AT'ye üye olmayı istemiş olan Britanyalı devlet adamları bütünleşme sürecinde istediği muafiyetler kendisine tanındığında artık bu alanlardaki gelişmeleri etkileme imkanını da kaybettiklerini fark etmişlerdir. Diğer Avrupa devletleri Birleşik Krallık'ın gerçekleşmesini istemediği bütünleşme konularında Birleşik Krallık'a muafiyet teklif ederek ilerleme seçeneğini sunmaya başladıklarında, Birleşik Krallık da üye olmanın esas anlamını kaybetmeye başladığını görmüştür. Bu durum özellikle *Euro* krizinden sonra Avrupa bankacılık sektörüne yönelik yapılacak düzenlemelerden Londra'nın finans merkezi olan "City"yi muaf tutma çabaları ile ortaya çıkacaktır.⁵¹

4. 1990'ların sonunda Birleşik Krallık'da görülen 'deli dana' hastalığına AB'nin verdiği tepki

1996 yılına Birleşik Krallık'da üretilen kırmızı et ürünlerinde 'deli dana' hastalığının keşfedilmesi Ortak Pazar çapında gıda sağlığı önlemlerinin alınmasını gerektirmiştir. Bunun ilk adımı olarak Birleşik Krallık menşeli dana ürünlerinin satışının AB çapında ve hatta AB ihracat ürünleri arasında, yasaklanması olmuştur. Bu yasak İngiliz hayvancılığına büyük bir darbe vurmuştur. Hükümet, bu krizden kaynaklanan maliyetlerin AB tarafından karşılanmasını talep etmiş ancak bu talep Almanya tarafından reddedilmiştir. Almanya aynı şekilde kendi domuz ürünlerinin 1994'te yaşadığı salgın hastalık sebebiyle AB bütçesinden yardım istediğinde bunun Birleşik Krallık

⁴⁹ Gordon Brown, *Beyond the Crash: Overcoming the First Crisis of Globalization*, (New York: Free Press, 2010)

⁵⁰ Hill "United Kingdom:...", :84

⁵¹ EU Observer, "Central Bank Chief: EU needs a more European UK", 24.05.2013, Erişim tarihi Haziran 5, 2014. <http://euobserver.com/economic/120227>

tarafından reddedilmiş olduğunu da hatırlatmıştır. Birleşik Krallık dana ürünlerine uygulanan satış yasağının haksız olduğunu öne sürmüş ve AB'den beklediği dayanışmayı göremediğini vurgulamıştır.⁵² Kriz dönemlerinde beklenen desteğin görülmemiş olması Birleşik Krallık'ta bir kez daha AB üyeliğinin faydasının sorgulanmasına katkı sunmuştur.

Bu dört faktör ve daha önce üzerinde durulan Birleşik Krallık tarihinin AB ile bağlantısı olmayan diğer faktörleri bir araya geldiklerinde, Birleşik Krallık'ı, AB ile olan ilişkisi açısından, diğer AB üyelerinden ayıran bir örnek haline getirmiştir. Takip eden iki alt bölümde Brexit referandumundan, ayrılmanın gerçekleştiği döneme kadar yaşanan gelişmelerin Birleşik Krallık siyasetine nasıl ettiği sunulacaktır. Sonuç bölümünde Birleşik Krallık'ın AT üyesi olmasından üyelikte ayrılmasına kadar yaşanan sürecin ne kadarının diğer AB ülkeleri için de genellenebilir olduğu tartışılacaktır.

III. Referanduma giden süreç

Muhafazakâr Parti'nin AB konusundaki şüpheli yaklaşımı Liberallerle girdiği koalisyon hükümetinde bile azalmamıştır. Ayrıca Muhafazakar-Liberal Demokrat koalisyon hükümeti de AB'nin daha fazla konuyu Brüksel'in idaresi altına sokacak düzenlemeler yapacağı zaman bunu referanduma sunmak istediğini dile getirmiştir.⁵³ Cameron 2005'te Parti'nin başına geçtiğinde Muhafazakar Parti'yi AB içerisindeki muhafazakar partilerin şemsiye örgütü olan Avrupa Halkları Partisi (*European People's Party* [EPP])'den ayırmış ve Avrupa şüpheli partilerin arasına katmıştır. Cameron bu girişimi parti içi desteğini yükseltmek amacıyla yapmıştır.⁵⁴ 2010'ların başından itibaren Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi (UKIP)'nin kurulması ile Muhafazakâr Parti oyları özellikle bu partiye yönelmeye başlamıştır. Muhafazakar Parti de seçmenlerini kaybetme endişesi ile söylemini UKIP'inkine yaklaştırmış, daha sonra Avrupa Muhafazakar ve Reformistleri adıyla 2009'da Avrupa Parlamentosunda kurulan ECR grubunun liderliğini yapmaya başlamıştır.⁵⁵

2014 Avrupa Parlamentosu seçimlerinden, Birleşik Krallık'ın AB üyeliğinden ayrılmasını öngören Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi (UKIP) oyların neredeyse %27.5'ini alarak birinci parti olarak çıkmıştır.⁵⁶

⁵² Daha fazla bilgi için bkz. David Gowland and Arthur Turner *Reluctant European: Britain and European Integration 1945-1998*, (London: Longman, 2014): 310-321

⁵³ Bu tür talepler diğer Avrupa Birliği ülkelerde de 2004 genişlemesi ve Lizbon Antlaşmasının imzalanmasını takiben dile getirilmeye başlanmıştır.

⁵⁴ Bache and Jordan "Britain in Europe...: 7

⁵⁵ Bu parti hakkında daha fazla bilgi için bkz. <http://ecrgroup.eu/> Erişim tarihi: Haziran 5, 2014.

⁵⁶ BBC 'UK European Election Results', <https://www.bbc.com/news/events/vote2014/eu-uk-results>; The Guardian, 'European election Results: UKIP sweeps to victory in the UK', 26

Muhafazakâr Parti'nin üçüncülüğe düştüğü bu seçimlerde UKIP'e giden oyların çoğunun Muhafazakâr Parti kökenli olduğu düşünülmektedir. Bunun üzerine Muhafazakâr Parti yeniden göreve seçilmesi durumunda AB ile bir yeni anlaşma müzakere edeceğinin ve bu anlaşmaya dayanarak AB üyeliğine devam veya ayrılma konusunda bir referandum yapacağını sözü vermiştir.⁵⁷

UKIP'in Birleşik Krallık siyasetini dönüştürücü rolü Muhafazakar Partiye karşı oluşturduğu rekabetten kaynaklanmaktadır. 2010'lu yıllarda önce UKIP ve Liberal Demokratların siyaset sahnesinde belirleyici role sahip olmaya başlaması, sonrasında da Kuzey İrlanda'nın Demokratik Birlik Partisi (DUP) ve İskoçya'dan İskoç Ulusal Partisinin (SNP) de eklenmesi ile İngiliz parlamentosunda iki partiye dayanan geleneksel sistem son bulmuştur. Bu süreçte, daha küçük olan bu yeni partiler kiminle koalisyon yaparlarsa onu iktidara taşıma gücüne erişmişlerdir. Cameron'ın 2015 genel seçimlerini kazanmasını takiben arzu ettiği anlaşmayı aşağı yukarı⁵⁸ elde etmiş olmasına rağmen bu anlaşmanın Birleşik Krallık'ı tatmin etmesi gereken bir anlaşma olduğuna kamuoyunu ikna edememiştir. Bu durum Birleşik Krallık'daki Avrupa-şüpheciliğinin kar-zarar hesabı ile ikna edilebilir olmaktan çıktığını ve Birleşik Krallık için 'bağımsızlık' ve 'beka' sorunu olarak sunulduğunu göstermektedir.⁵⁹

Referandumun Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması kararı ile sonuçlanmasını takiben, Birleşik Krallık siyaseti kutuplaşmış bir toplumun ortaya çıkması ile karşılıklı bir etkileşim içinde gelişmiştir. Bir yandan AB içinde kalma yanlıları ayrılma yönünde oy verenlerin neye oy verdiklerini bilmediklerini, dolayısıyla referandumun tekrarlanması⁶⁰ veya sonucun

May 2014, Erişim tarihi: Mart 8, 2020. <https://www.theguardian.com/politics/blog/2014/may/26/european-election-results-ukip-victory-uk-live>

⁵⁷ EU Observer, "Cameron's EU plan to scrap 'ever closer union' and limit migration" 17.03.2014, Erişim tarihi: Haziran 5, 2014. <http://euobserver.com/news/123487>,

⁵⁸ Bu anlaşma ile Avrupa Birliği, AB Antlaşmalarında öngörülen 'hep daha yakın bir birlik ifadesinin Birleşik Krallık'ı bağlamayacağını'; AB içi göç sayılarının yükselmesinden etkilenen üye ülkelerin, göçmenlerin çocuk yardımı da dahil olmak üzere bazı sosyal haklardan faydalanmalarına kısıtlamalar getirilebilmesini öngören bir yasal düzenlemeyi yapmayı, ekonomik rekabet gücünü artırmak amacıyla bazı kısıtlayıcı düzenlemelerden vazgeçmeyi kabul etti.) Glencross, s. 30; ayrıca bakınız BBC, 'EU Deal gives UK special status says Cameron', 20 Şubat 2016, Erişim tarihi: Mart 5, 2020. <https://www.bbc.com/news/uk-politics-35616768>

⁵⁹ Vote Leave Kampanyası için bkz. http://www.voteleavetakecontrol.org/briefing_control.html

⁶⁰ BBC, 'The people's vote march: In pictures', 20 October 2018, Erişim tarihi: Nisan 13, 2020. <https://www.bbc.com/news/uk-45926996>; Andy Beckett, 'The Campaign to stop Brexit has never found the right words, Theguardian, 19 October 2019, Erişim tarihi: Nisan 13, 2020. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/oct/19/campaign-stop-brexit-remainers>

uygulanmaması⁶¹ yönünde taleplerde bulunmuşlardır. Diğer taraf ise Brexit'in gerçekleşmemesinin halkın iradesinin yok sayılmasına yol açacak, demokrasi karşıtı ve elitist bir tutum olacağını savunmuştur.⁶² Yukarıda anlatıldığı üzere, Birleşik Krallık'ta AB yanlısı bir siyasi duruş hiçbir siyasi parti tarafından açıkça sahiplenilmeyen, öksüz kalmış bir duruştur. AB'de kalma taraftarı olan kamp bile daha önceki zamanlarda AB üyeliğinin faydalarını veya Birleşik Krallık'a kazandırdıklarını dile getirmekten sakındığı için AB üyeliğinin savunulması Birleşik Krallık siyasetinde ve hatta entelektüel hayatında kısa süre içerisinde etkili olacak bir inandırıcılığa sahip olamamıştır.

IV. Birleşik Krallık siyasetinde yeni eğilimler

Referandum sonuçlarının uygulamaya konulmaya çalışıldığı Haziran 2016 ile AB'den ayrılmanın gerçekleştiği Ocak 2020 arasındaki dönemde, Birleşik Krallık'daki Avrupa taraftarları biraraya gelmiş ve seslerini de daha güçlü çıkarmaya çalışmışlardır. Buna rağmen, bu makalede buraya kadar kategorize edilerek sunulan öğeler Aralık 2019 genel seçimlerinde görüldüğü üzere ayrılma kampının güçlü ismi Boris Johnson'un parlamento çoğunluğunu kazanmasına engel olamamıştır.⁶³ Bu makalede sayılan öğeler referandumdan sonra vuku bulan ve ayrılmanın gerçekleştiği Ocak 2020'ye kadar önem kazanan faktörler ile birleştirildiğinde Brexit'in Birleşik Krallık siyasi hayatındaki etkisinin artan bir 'İngiliz' milliyetçiliği olacağını öngörebiliriz.⁶⁴ Bunu frenleyebilecek tek rasyonel gelişme ise AB ile Birleşik Krallık'ın aralarında varacağı gelecek ilişkiye dair anlaşma çerçevesinde mevcut ticarete sınırlamalar getirilirken, güvenlik işbirliğini korunması ve mümkünse artırılması ihtimalidir.

⁶¹ Jonathan Lis, 'The only way to stop the catastrophe of a No-deal Brexit? Revoke Article 50', The Guardian, Erişim tarihi: Nisan 13, 2020. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/aug/07/stop-catastrophe-no-deal-brexit-revoke-article-50>

⁶² The Guardian, 'Government rejects Brexit petition to revoke article 50 signed by 5.8 million people'. Erişim tarihi: Nisan 13, 2020. <https://www.theguardian.com/politics/2019/mar/27/government-rejects-petition-to-cancel-brexit-signed-by-58-million-people>

⁶³ BBC, 'Boris Johnson returns to power with big majority', 13 December 2019 Erişim Tarihi: Nisan 13, 2020. <https://www.bbc.com/news/election-2019-50765773>

⁶⁴ Bu makalede 'İngiliz' terimi Türkçede sıklıkla kullanıldığı şekli ile Birleşik Krallık'a ait olan anlamında kullanılmıştır (örneğin İngiliz parlamentosu denildiğinde). Ancak bu alt başlıkta 'İngiliz' terimi, kendisini Birleşik Krallık içerisinde, İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda dışında kalan ve İngilizce'de 'England' olarak adlandırılan bölge ait etnik kimlik ile tanımlayan kişilerdir.

Tablo 3. Yazarın kendisi tarafından oluşturulmuştur.

Brexit sonucunda Birleşik Krallık siyasetini belirleyici dinamikler	Bu dinamiklerin Birleşik Krallık siyasetine etkileri
İskoçya'nın geleceği	Daha fazla İngiliz milliyetçiliği
İrlanda sınırı sorunu	Daha fazla İngiliz milliyetçiliği
AB ile geleceğe yönelik anlaşmanın içeriği	Engellenmiş ticaretten güvenlik işbirliğine

A. İskoçya'nın geleceği

Bu süreç içinde AB içinde kalmayı tüm siyasi duruşunun merkezine koyan tek parti İskoç Ulusal Partisi (SNP) olmuştur. SNP, 1940'larda özellikle Avrupa bütünlüşmesi yanlısı bir duruşa sahip olmuştur. 1960'larda ise partinin ulusal bağımsızlık yönündeki taleplerinde bir artış olmuş ve AT üyeliğinin balıkçılık, tarım ve- özellikle de Kuzey Denizindeki petrol rezervlerinin keşfedilmesini takiben- petrol ve enerji konularındaki bağımsızlığına gölge düşüreceği düşüncesi ile 1975'teki referandumda AT üyeliği karşıtı bir tutum benimsemiştir. Partinin tutumu 1980'lerde tekrar bir dönüşüm göstermiş ve İskoçya'nın bölgesel ve sosyal politikalarından faydalanması perspektifi ile 'Avrupa içinde bağımsızlık' söylemine yönelmiştir. AT'den sağlanan bu ekonomik destek, Birleşik Krallık'tan ayrılmanın ekonomik olarak kendine yetersizlikle sonuçlanacağı argümanına karşı bir kanıt olarak görülmüştür.⁶⁵ 2014 yılında yapılan İskoçya'nın bağımsızlığına dair referandumda sonucun %55 ile Birleşik Krallık'ın içinde kalmaktan yana sonuçlanmasındaki en önemli karar unsurlarından birisinin bağımsızlık sonucu çıkması durumunda İskoçya'nın yeni bir devlet olarak doğrudan AB üyesi olmayacağını ve üyelik için tekrar başvurması gerekeceğinin seçim öncesi süreçte hem Londra, hem de Brüksel'deki karar vericiler tarafından çok net olarak ortaya konmuş olmasıdır.⁶⁶ Kendi içindeki Katalan bölgesinin İskoçya'nın örneğini

⁶⁵ David Baker, Andrew Gamble, Nick Randall and David Seawright 'Euro-scepticism in the British Party System: A Source of Fascination, Perplexity and Sometimes Frustration' içinde *Opposing Europe? The Comparative Party Politics of Euro-scepticism: vol 1 Case Studies and Country Surveys* derleyenler Alex Szczezerbiak and Paul Taggart (Oxford: Oxford University Press, 2008):93-116

⁶⁶ Ayrıca Cameron hükümeti referandum sonucunu hemen tanıyacağını önceden ilan etmiştir. Konuşmanın tam metni için bkz. The Independent, 'Scottish Independence: the Full Text of David Cameron's "No Going Back" Speech', 16 September 2014, <https://www.independent.co.uk/news/uk/scottish-independence/scottish-independence-full-text-of-david-camerons-no-going-back-speech-9735902.html>; The Independent, 'It would be extremely difficult for independent Scotland to join EU says European Commission Chief Jose Manuel Barroso', 16 Şubat 2014, Erişim tarihi: Nisan 13, 2020.

izlemesinden çekinen Madrid yönetiminin, İskoçya'nın Birleşik Krallık'tan ayrılıp bağımsız bir devlet olarak AB üyeliğine başvurması durumunda, bu üyeliği veto edeceğini yine çok güçlü bir şekilde dile getirmiş olması⁶⁷, İskoçya'da oy kullanan seçmenlerin AB üyeliğini kaybetmemek için bağımsızlıktan yana oy kullanmaması ile sonuçlanmıştır.

Ancak bugün Birleşik Krallık'ın AB üyeliğinden çıkması durumunda tüm AB üyeliği ve bundan kaynaklanan haklarını kaybedecek olan İskoç seçmeni bu durumda neden ulusal bağımsızlığından yoksun kaldığını sorgulamaktadır. Bu sebeple SNP Brexit'in gerçekleşmemesi gerektiğini savunmuştur ve gerçekleşmesi durumunda da bu yeni durumun yeni bir bağımsızlık referandumu ile teyit edilmesi gerektiğini dile getirmektedir. Brexit referandumunda İskoçya bölgesinden %62 AB üyesi olarak kalma yönünde bir sonucunun çıkmış olması, AB içinde kalma yanlısı tutumun çok net bir göstergesidir. Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılma müzakerelerinin başlangıcında İskoç hükümeti İskoçya'nın Avrupa Ekonomik Alanı (AEA) benzeri bir düzenleme ile Tek Pazar içinde kalmasını savunmuş ve bu tutumunu Birleşik Krallık'ın müzakere pozisyonunun bir parçası haline getirmeye çalışmıştır. Ancak Muhafazakar Parti hükümeti bu talebi tamamen görmezden gelerek müzakereleri yürütmüş ve İskoçya için farklı bir statü aramamıştır.⁶⁸

B. İrlanda meselesi

Ayrılma anlaşmasının müzakeresi sırasında yaşanan İrlanda ile sınır meselesi Birleşik Krallık'ın kendi tarihini hatırlaması ve özellikle İrlanda Cumhuriyeti'nin bağımsızlık sürecine ilişkin hoşla gitmeyen dönemleri ile tekrar yüzleşmesini de beraberinde getirmiştir. Kuzey İrlanda'nın referandumdaki nihai tutumu, bazı bölgelerinin ayrılma yönünde oy kullanmış olmasına rağmen, AB içinde kalmaktan yanadır.⁶⁹

<https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/scottish-independence-eu-bid-extremely-difficult-says-jose-manuel-barroso-9131925.html>

⁶⁷ The Guardian, 'Spain says it could take independent Scotland years to win EU membership', 17 September 2014, Erişim tarihi Nisan 13, 2020. <https://www.theguardian.com/politics/2014/sep/17/spain-independent-scotland-years-eu-membership>

⁶⁸ İskoçya'nın AB'nin parçası olarak kalmasına yönelik önerilerin detayları ve bu konuda Birleşik Krallık ve AB içindeki tartışmalar için bkz. Sionaidh Douglas-Scott, 'Brexit and the Scottish Question', içinde *The Law and Politics of Brexit*, derleyen Federico Fabbrini, (Oxford: Oxford University Press, 2018) 115-137

⁶⁹ Referandumda İrlanda milliyetçisi Sinn Féin, Sosyal Demokrat ve İşçi Partisi (SDLP) ve Ulster Birlik Partisi liderliği ve Birlik yanlısı İttifak Partisi (Alliance Party) AB'de kalma

2017 genel seçimlerinde Muhafazakar Partinin parlamento çoğunluğunu kaybetmesinden sonra, Demokratik Birlik Partisi (DUP) tarafından temsil edilen Kuzey İrlandalı Protestanlar, Theresa May hükümetine destek vermek karşılığında Kuzey İrlanda'nın Birleşik Krallık ile birlikteliğinin korunması konusunda bir anlaşma yapmışlardır. Ancak, ayrılıkçı IRA ve Sinn Fein ile varılan Hayırlı Cuma anlaşması, İrlanda adasında bir sert/katı sınır olmaması gerekliliğine dayanmaktadır. Bu anlaşmanın yapıldığı dönemde (1998) hem Birleşik Krallık'ın hem de İrlanda Cumhuriyeti'nin her zaman AB üyesi olacakları varsayılmış, bunun tersine bir durumun ortaya çıkabileceği ise düşünülmemiştir. Tersine bir durum hakkında açıkça yazılı bir anlaşmaya varılmadıkça, Birleşik Krallık'ın Birlikten ayrılması Birleşik Krallık ile İrlanda Cumhuriyeti arasında sınır kontrollerinin yeniden oluşturulmasını öngörecektir.⁷⁰ Başbakan Theresa May'in AB ile vardığı Çekilme Anlaşması bu sorunu çözmek için -gelecekte daha iyi bir çözüm bulunana kadar -Birleşik Krallık'ın AB ile gümrük birliğinde kalmasını öngörmesine rağmen, ayrılma taraftarlarının 'özgürlüğümüzü geri kazanacağız' söylemi ile çelişmektedir. Johnson anlaşması ise, önceliği AB politikalarından kurtulmaya verdiğinden, sınır kontrollerinin İrlanda ve Britanya adaları arasında yapılmasını kabul etmiştir. Bu durum uzun vadede Kuzey İrlanda ile İrlanda Cumhuriyeti arasındaki ilişkileri korurken, özellikle DUP tarafından, Kuzey İrlanda'nın Londra'nın kontrolünden uzaklaşmasına yol açabilecek bir tehlike olarak görülmektedir.⁷¹ Ayrılma anlaşmasına yönelik müzakereler sırasında İrlanda Cumhuriyeti'nden beklenen tavizler -ve bunun için yapılan baskılar- ise Birleşik Krallık'ın İrlanda'yı hala kendi tercihlerine göre hareket etmesi beklenen bir tebaa olarak gördüğünü de ortaya koymuştur.⁷²

yönünde tutum belirlemiş ve Birleşik Krallık'la birliği savunan en büyük parti olan Demokratik Birlik Partisi ayrılma yönünde tutum benimsemiştir. Kuzey İrlanda'nın iç siyaseti ve Brexit'in etkileri konusunda daha fazla bilgi için bakınız. John Doyle ve Eileen Connolly 'Brexit and the Northern Ireland Question' içinde *The Law and Politics of Brexit* ed. Federico Fabbrini (Oxford: Oxford University Press 2018):139-159

⁷⁰ Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılmasının İrlanda meselesini AB ile varılacak çekilme anlaşmasının merkezine nasıl yerleştirdiği ve bu konusundaki müzakerelerin arka planı için bkz: Tony Connelly, *Brexit and Ireland: the Dangers, the Opportunities and the Inside Story of the Irish Response*, (Milton Keynes: Penguin, 2017)

⁷¹ Doyle ve Connolly 'Brexit and ...': 140

⁷² The Guardian, 'Ireland dismisses suggestion it should quit EU and join UK', Ocak 26, 2019, <https://www.theguardian.com/politics/2019/jan/26/john-humphrys-suggests-ireland-could-quit-eu-and-join-uk> (görülme tarihi Nisan 15, 2020); Eoin Drea, 'Brexit is a rupture in Anglo-EU Relations. But it obscures a much bigger Tragedy for Ireland'. Euronews, Ocak 30, 2020, <https://www.euronews.com/2020/01/30/brexit-is-a-rupture-in-anglo-eu-relations-but-it-obscures-bigger-tragedy-for-ireland-view> (görülme tarihi Nisan 15, 2020)

Hem İskoç Parlamentosu hem de uzun yıllardır toplanamayan Kuzey İrlanda Parlamentosu Johnson'ın ayrılma anlaşmasını onaylamayı reddetmişlerdir. Bu gelişmeler AB'den ayrılma konusunun daha çok 'İngiliz'ler için önemli bir kimlik meselesi olduğunu ortaya koymaktadır. Bu ayrışan tutumlar özellikle İskoç ve İrlanda toplumlarının Birleşik Krallık'tan en azından duygusal kopuşunu da beraberinde getirmektedir. Böylelikle, Brexit süreci hem daha keskin ve yalnızlıkçı bir İngiliz kimliği inşa ederken, aynı zamanda Birleşik Krallık'ın daha da bölünerek Krallık içindeki diğer ulusların da kaybına yol açabilecek bir süreç olduğunu bize göstermektedir. Birleşik Krallık içinde İngilizler nüfusun %85'ini oluşturmaktadırlar. Bu hakimiyetlerinden dolayı İskoç, Galler ve Kuzey İrlanda parlamentoları gibi yerel bir parlamento 'İngilizler' için öngörülmemiştir. 1990'ların ortasında oluşturulan bu yerel parlamentolar 'İngilizlerin' tepkisini çekmiş, ortaya çıkan milliyetçi duygular sonuçta 'İngilizlerin' Britanyalılık kimliğini zayıflatmış ve Birleşik Krallık içindeki diğer halkların isteklerini göz önüne almak zorunda olmayabilecekleri duygusunu güçlendirmiştir.⁷³

C. Gelecek İlişkiye Dair Anlaşma

AB'den ayrılmanın getirdiği sıkıntılara bir tepki olarak güçlenen İskoç ve İrlanda milliyetçiliği, Brexit'e neden olmuş olan İngiliz milliyetçiliğinin etnik temelde daha da güçlenmesine sebep olacaktır. Bu gelişmeleri frenleyebilecek tek gelişme, AB ile Birleşik Krallık arasında işbirliğini güçlendirici ve karşılıklı güven inşa edici bir geleceğe yönelik anlaşmaya varılması olacaktır. AB ile Birleşik Krallık arasında müzakereleri sürmekte olan Gelecek İlişkiye Yönelik Anlaşma, dış politika ve güvenlik politikasından iç güvenlik ve terörle mücadeleyle, ticari ilişkilerin ve sınır kontrollerinin düzenlenmesinden gıda güvenliği standartlarına kadar pek çok konuyu içerecek çok geniş bir kapsama sahiptir.⁷⁴ Ancak Birleşik Krallık tarafından açıklanan müzakere tutum belgesi ve takip eden müzakere sürecinde yaşananlar AB ile güvene dayalı bir ilişkiyi zedeleyebilecek noktaları içermektedir.⁷⁵ Birleşik Krallık'ın açıkladığı müzakere belgesi AB

⁷³ Brexit meselesinde İngiliz kimliğinin etkileri konusunda daha fazla bilgi için bkz. Stephen Tierney, 'Brexit and the English Question' içinde *The Law and Politics of Brexit*, ed. Federico Fabbrini (Oxford: Oxford University Press, 2017): 95-114; O'Toole, *Heroic Failure...*.

⁷⁴ European Commission, *Recommendation for a Council decision Authorising the opening of negotiations for a new partnership with the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland*, COM (2020) 35 Final 03.02.2020

⁷⁵ HM Government, *The Future relationship with the EU: The UK's approach to negotiations*, February 2020

ile uzlaşmaya varılmasını zorlaştıran pek çok unsur içermektedir. Bunlar Johnson'ın imzaladığı Çekilme Anlaşmasına göre İrlanda denizinde tanımlanmış olan Birleşik Krallık ile İrlanda arasındaki sınırın bu anlaşmanın ihlal edilerek Birleşik Krallık tarafından tekrar İrlanda adasında bir katı sınır oluşturulmasına yönelik tercih beyanı⁷⁶ ve AB ile ticari ilişkilerde adil rekabeti bozacak yasal düzenlemelerin Birleşik Krallık tarafından savunulması⁷⁷ gibi gelişmelerdir. İki tarafın müzakereleri nasıl neticelendireceği Birleşik Krallık'ın hem Avrupa ile hem de Birleşik Krallık içindeki diğer uluslarla ilişkilerini belirleyen bir faktör olacaktır.

Sonuç

Birleşik Krallık'ın İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki ulusal kimlik tartışmalarının tamamına bakıldığında ve AB ile ilişkilerinin tarihçesi incelendiğinde, AB'den ayrılmayı ilk isteyecek ülkenin Birleşik Krallık olması bir sürpriz değildir. Diğer üye ülkelerin ulusal kimliklerinin 20.yüzyılın başından itibaren detaylı bir söylem analizinden geçirilmesi bize Birleşik Krallık'ın kine benzer bir politikayı tercih edecek başka ülkelerin olup olmayacağını göstermesi açısından önemli bir araştırma olacaktır. Bu makale özellikle Thatcher döneminden itibaren Birleşik Krallık'ın temelde 'Avrupa'ya düşmanlık beslemediğini, ancak Brüksel'i güçlendirecek federalist bir Avrupa vizyonuna karşıt olduğunu' göstermiştir. Thatcher'ın Avrupa bütünleşmesi vizyonu ulus devletler merkezli bir 'işbirliği' projesidir ve özellikle Dönemin Komisyon Başkanı Jacques Delors'un federal özellikleri ağır basan bir Tek Pazar Avrupa'sına tepkidir. Bugün Boris Johnson hükümetinin açıkladığı müzakere pozisyonunun sadece işbirliğinin altını çizmesi ve özellikle de Brüksel'de belirlenen standart ve normlara uyma koşulunu şiddetle reddetmesi Thatcher'ın yaklaşımının bir devamı olarak görülebilir. Thatcher ve Delors'un arasındaki etki-tepki ilişkisinin bir yansıması olarak bugünkü Komisyon Başkanı Ursula von der Leyen'in Avrupa'nın kolektif sorunlarına Brüksel merkezli çözümler öneren politikalarını da Brexit'e verilen bir tepki olarak görmek mümkündür.

⁷⁶ Bloomberg, 'Johnson: Irish Sea Border "Over my Dead body"', 13 August 2020, Erişim tarihi: Ekim 25, 2020. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-08-13/johnson-says-irish-sea-border-over-my-dead-body-as-checks-loom>

⁷⁷ European Commission, *Press Statement by Michel Barnier following Round 6 of the negotiations for a new partnership between the European Union and the United Kingdom*, 23 Temmuz 2020 Erişim tarihi: Ekin 25, 2020. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/STATEMENT_20_1400

Birleşik Krallık'a özgü uzun soluklu Avrupa Şüpheciliğinin AB'den ayrılma ile neticelenmesi Brexit tecrübesinin hem tarihsel temellere hem de günümüzün popülist söylemin iktidara gelmesine imkân veren ortamından kaynaklandığını göstermektedir. Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılmasının diğer üye ülkeler için de örnek teşkil edip etmeyeceğini ancak yaşayarak görebileceğiz. Ancak, Birleşik Krallık örneği bize bu tecrübenin tarihsel olarak çok köklü ve kuvveti bir Avrupa -şüpheciliğinin ancak onu durduracak AB yanlısı bir siyasal ve toplumsal güç ortada olmadığında ve ancak günümüzün popülizme dayalı siyasal ortamında mümkün olduğunu göstermiştir. Pek çok Batı Avrupa ülkesinde popülist partilerin varlığına rağmen AB üyeliğinden yana olan siyasal partiler ve toplumsal çevreler de vardır. Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde üyelik daha yakın bir zamanda gerçekleştiğinden AB'ye katılma yönünde siyasal irade göstermiş olan çevreler hala hayattadır. Macaristan ve Polonya'da yaşananlar ise Avrupa'dan uzaklaşma (*De-Europeanization*) olarak adlandırılan bir sürece işaret etmektedir. Benzer yönde eğilimler özellikle AB üyelik sürecinin inandırıcılığının zayıfladığı AB'ye aday ülkelerde de görülebilmektedir. Brexit sürecinin gösterdiği üzere AB'den ayrılmak bu süreci yaşayan ülkelerde halkın ayrışmasına, ulusal birlikteliğin zayıflamasına ve kamuoyunun AB yanlıları ve karşıtları olarak bölünerek birbirini düşmanlaştırmasına sebep olmuştur. Avrupa'dan uzaklaşmanın da aynı etkiyi bu süreci yaşayan ülkelerde tetikleyip tetiklemeyeceği ve dolayısıyla Brexit tecrübesinin ne kadar genellemeler yapmaya açık bir örnek olduğu zaman içerisinde ve bu konuda yapılan çalışmalar arttıkça bilinebilecektir.

Kaynakça

- Andrew Glencross, *Why the UK Voted for Brexit: David Cameron's Great Miscalculation* Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan 2017.
- Andy Beckett, 'The Campaign to stop Brexit has never found the right words', *The Guardian*, 19 October 2019, Erişim tarihi: Nisan 13, 2020. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/oct/19/campaign-stop-brexit-remainers>
- Bache, Ian ve Andrew Jordan, 'Britain in Europe and Europe in Britain', içinde *The Europeanization of British Politics*, editörler. Ian Bache and Andrew Jordan, 3-33. Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan 2006.
- Baker, David, Andrew Gamble, Nick Randall ve David Seawright ' Euroscepticism in the British Party System: 'A Source of Fascination, Perplexity and Sometimes Frustration' içinde *Opposing Europe? The Comparative Party Politics of Euroscepticism: vol 1 Case Studies and Country Surveys* derleyenler Alex Szczezerbiak and Paul Taggart, 93-116. Oxford: Oxford University Press, 2008.

- BBC, 'Boris Johnson returns to power with big majority', 13 December 2019 Erişim tarihi: Nisan 13, 2020. <https://www.bbc.com/news/election-2019-50765773>
- BBC, 'EU Deal gives UK special status says Cameron', 20 Şubat 2016, Erişim tarihi: Mart 5, 2020. <https://www.bbc.com/news/uk-politics-35616768>
- BBC, 'The people's vote march: In pictures', 20 October 2018, <https://www.bbc.com/news/uk-45926996>, (13 Nisan 2020 tarihinde görüldü);
- BBC 'UK European Election Results', (tarih verilmemiş). Erişim tarihi: 8 Mart 2020. <https://www.bbc.com/news/events/vote2014/eu-uk-results>;
- Bloomberg, 'Johnson: Irish Sea Border "Over my Dead body"', 13 August 2020, Erişim tarihi; Ekim 25, 2020. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-08-13/johnson-says-irish-sea-border-over-my-dead-body-as-checks-loom>
- Brown, Gordon, *Beyond the Crash: Overcoming the First Crisis of Globalization*, New York: Free Press, 2010.
- Buller, Jim ve Martin J. Smith, 'Civil Service Attitudes Towards the European Union', içinde *Britain For and Against Europe: British Politics and the Question of European Integration*, editörler. David Baker ve David Seawright, 165-184. (Oxford: Clarendon Press, 1998)
- Connelly, Tony, *Brexit and Ireland: the Dangers, the Opportunities and the Inside Story of the Irish Response*, Milton Keynes: Penguin, 2017.
- De Vries, Catherine E., *Euroscepticism and the Future of European Integration*. Oxford: Oxford University Press, 2018
- Douglas- Scott, Sionaidh 'Brexit and the Scottish Question', içinde *The Law and Politics of Brexit*, derleyen Federico Fabbrini, 115- 137 Oxford: Oxford University Press, 2018.
- Doyle, John ve Eillean Connolly 'Brexit and the Northern Ireland Question' içinde *The Law and Politics of Brexit* ed. Federico Fabbrini, 139-159. Oxford: Oxford University Press 2018.
- Drea, Eoin, 'Brexit is a rupture in Anglo-EU Relations. But it obscures a much bigger Tragedy for Ireland'. *Euronews*, Ocak 30, 2020, Erişim tarihi Nisan 15, 2020. <https://www.euronews.com/2020/01/30/brexit-is-a-rupture-in-anglo-eu-relations-but-it-obscures-bigger-tragedy-for-ireland-view>
- Dunbabin, J.P.D. *The Cold War: The Great Powers and Their Allies*. Oxon and New York: Routledge 2015
- EU Observer, "Cameron's EU plan to scrap 'ever closer union' and limit migration" 17.03.2014 Erişim tarihi: Haziran 5, 2014. <http://euobserver.com/news/123487>,
- EU Observer, "Cameron's EU plan to scrap 'ever closer union' and limit migration" 17.03.2014 Erişim tarihi: Haziran 5, 2014 <http://euobserver.com/news/123487>

- EU Observer, "Central Bank Chief: EU needs a more European UK", 24.05.2013, Erişim tarihi: Haziran 5, 2014 <http://euobserver.com/economic/120227>
- European Commission, *Press Statement by Michel Barnier following Round 6 of the negotiations for a new partnership between the European Union and the United Kingdom*, 23 Temmuz 2020 Erişim tarihi: Ekin 25, 2020. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/STATEMENT_20_1400
- European Commission, *Recommendation for a Council decision authorising the opening of negotiations for a new partnership with the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland*, COM (2020) 35 Final 03.02.2020;
- European Commission, *Recommendation for a Council decision Authorising the opening of negotiations for a new partnership with the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland*, COM (2020) 35 Final 03.02.2020
- Fontana, Cary ve Craig Parsons, "'One woman's Prejudice"; Did Margaret Thatcher Cause Britain's Anti-Europeanism?, *Journal of Common Market Studies* 53, No. 1 (2015): 89-105
- Forster, Anthony, "Britain" , içinde , *The Foreign Policies of European Union Member States*, eds.Ian Manners and Richard G. Whitman, 44-63 Manchester: Manchester University Press, 2000.
- Franco-British Summit Joint Declaration on European Defence*, St Malo, Aralık 4, 1998. Erişim tarihi: Haziran 03, 2014. <http://www.atlanticcommunity.org/Saint-Malo%20Declaration%20Text.html>
- Gowland, David ve Arthur Turner *Reluctant European: Britain and European Integration 1945-1998*, London: Longman , 2014.
- Hill, Christopher "United Kingdom: Sharpening Contradictions", içinde *The Actors in Europe's Foreign Policy*, editör Christopher Hill, 68-89. London and New York: Routledge, 1996.
- HM Government, *The Future relationship with the EU: The UK's approach to negotiations*, February 2020
- HM Government, *The Future relationship with the EU: The UK's approach to negotiations*, February 2020
- Johns, Owen, 'Boris Johnson's Brexit dream is to shred workers rights and social protections' , *The Guardian*, 18 October 2019 <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/oct/18/boris-johnson-brexit-dream-shred-workers-rights>
- Kinnvall, Catarina, 'Ontological Insecurities and Postcolonial Imaginaries: The Emotional Appeal of Populism', *Humanity and Society* 42, No. 2, (2018): 523-543.
- Leconte, Celine, *Understanding Euroscepticism*, Basingstoke ve New York: Palgrave Macmillan 2010

- Lis, Jonathan, ‘The only way to stop the catastrophe of a No-deal Brexit? Revoke Article 50’, *The Guardian*, Erişim tarihi: Nisan 13, 2020 <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/aug/07/stop-catastrophe-no-deal-brexit-revoke-article-50>
- Macshane, Denis, *Brexit: How Britain Left Europe*. London and New York: I.B. Taurus, 2016.
- Maddow, Oliver, ‘Margaret Thatcher, Tony Blair and the Eurosceptic Tradition in Britain’, *British Journal of Politics and International Relations* 15, No 2 (2013): 210-227,
- Manners, Ian, ‘Political Psychology of European Integration: The (Re)production of Identity and Difference in The Brexit Debate’, *Political Psychology* 39, No.6 (2018): 1213-1232
- Margaret Thatcher Foundation, *MT’s Private Files for 1988-(5) the Bruges Speech I*, (tarih verilmemiş) <https://www.margaretthatcher.org/archive/1988CAC5>
- Mudde, Cas. *Populist Radical Right Parties in Europe*, Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
- Cas Mudde ve Cristobal Rovira Kaltwasser, *Populism in Europe and the Americas*, Cambridge; Cambridge University Press, 2012.
- Oliver, Tim ve David Allen, “Foreign policy”, içinde *Europeanization of British Politics*, eds Ian Bache and Andrew Jordan, 187-200. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2006
- O’Toole, Fintan, *Heroic Failure: Brexit and The Politics of Pain*, London: Head of Zeus, 2018.
- Politico, ‘Trump Trip II: No Happy Ending For May’ Temmuz 13, 2018 Erişim tarihi: Nisan 14, 2020. <https://www.politico.eu/article/donald-trump-uk-visit-trip-no-happy-ending-for-theresa-may-brexit/>
- Politico, ‘Boris and Donald A Very Special Relationship’, Aralık 12, 2019 Erişim tarihi Nisan 14, 2020. <https://www.politico.eu/article/donald-trump-uk-visit-trip-no-happy-ending-for-theresa-may-brexit/>
- Salmela, Mikko ve Christian von Scheve, ‘Emotional Dynamics of Right- and Left-wing Political Populism’, *Humanity and Society* 42, No 4 (2018): 434-454
- Self, Robert, *British Foreign and Defence Policy since 1945*, New York and Hampshire: Palgrave Macmillan, 2010.
- Stephen Tierney, ‘Brexit and the English Question’ içinde *The Law and Politics of Brexit*, ed. Federico Fabbrini, 95-114. Oxford: Oxford University Press, 2017.
- Szczerbiak Alekz ve Paul Taggart, ‘Introduction: Opposing Europe? The Politics of Euroscepticism in Europe’ içinde eds. Alekz Szczerbiak and Paul Taggart,

Opposing Europe? The Comparative Party Politics of Euroscepticism, 1-11.
Oxford: Oxford University Press, 2008

Taggart Paul ve Aleks Szczerbiak , 'Coming in from the Cold? Euroscepticism, Government Participation and Party Positions on Europe', *Journal of Common Market Studies* 51, No. 1 (2013): 17-37

Taggart, Paul *Populism*, Buckingham and Philadelphia: Open University Press 2000

Thatcher, Margaret, '*Speech to the College of Europe (The Bruges Speech)*', 20th September, Margaret Thatcher Foundation, (1988)
<https://www.margaretthatcher.org/document/107332> .

Terzi, Özlem, 'Birleşik Krallık'nın Dış Politikası' içinde *Karşılaştırmalı Dış Politika Analizi*, derleyen Faruk Sönmezoglu, 213-228. İstanbul: Der Yayınları, 2014.

The Guardian, 'European election Results: UKIP sweeps to victory in the UK', 26 May 2014, Erişim tarihi: Mart 8, 2020,
<https://www.theguardian.com/politics/blog/2014/may/26/european-election-results-ukip-victory-uk-live> ..

The Guardian, 'Government rejects Brexit petition to revoke article 50 signed by 5.8 million people'. Erişim tarihi: Nisan 13, 2020.
<https://www.theguardian.com/politics/2019/mar/27/government-rejects-petition-to-cancel-brexit-signed-by-58-million-people>

The Guardian, 'Ireland dismisses suggestion it should quit EU and join UK' , Ocak 26, 2019, Erişim tarihi Nisan 15, 2020.
<https://www.theguardian.com/politics/2019/jan/26/john-humphrys-suggests-ireland-could-quit-eu-and-join-uk>

The Guardian, '*Spain says it could take independent Scotland years to win EU membership*', 17 September 2014, Erişim tarihi Nisan 13, 2020.
<https://www.theguardian.com/politics/2014/sep/17/spain-independent-scotland-years-eu-membership>

The Independent, '*It would be extremely difficult for independent Scotland to join EU says European Commission Chief Jose Manuel Barosso*', 16 Şubat 2014, Erişim tarihi: Nisan 13, 2020.
<https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/scottish-independence-eu-bid-extremely-difficult-says-jose-manuel-barroso-9131925.html>

The Independent, '*Scottish Independence: the Full Text of David Cameron's "No Going Back" Speech*', 16 September 2014, Erişim tarihi: Nisan 13, 2020.
<https://www.independent.co.uk/news/uk/scottish-independence/scottish-independence-full-text-of-david-camerons-no-going-back-speech-9735902.html>;

Wheeler, Nicholas ve Tim Dunne, "Good International Citizenship: A Third Way for British Foreign policy", *International Affairs* 74, No, 4 (1998): 847-870

